

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Габрієлла Антал

Леся Українка принципово ставить жінку на перше місце у своїх творах. Поетеса робить акценти на різних сторонах жіночої особистості взагалі і особливо в національному аспекті. Всі образи її жінок різні: це жінка-патріот – іноді – страдниця, іноді – берегиня, іноді – воїн. Це вірна дружина (наприклад, героїня вірша *Забута тінь*), палко закохана дівчина, матір, жінка-творець. Всі ці ролі не є новими, але у творах Лесі Українки вони знаходять нове життя, бо акцент передусім стоїть на високій духовній силі, великих можливостях жінки. Поетеса свідомо ставить своїх героїнь на одному рівні з чоловіками як людей самоцінних, несправедливо принижуваних. До того ж кожен позитивний образ підсвічується зсередини тією чи іншою рисою самої авторки. Жінка втілює у собі дух епохи. “Жіноча сила і владність просто інакша, ніж чоловіча, вона живиться з інших джерел” (Агеєва 2003: 171).

Жінка-патріот. Дочка Прометея. Жінка здавна вважалася берегинею оселі, домашнього вогнища. А у поезіях та драмах Лесі Українки жінка часто переростає у берегиню свого краю, батьківщини (Оксана, Кассандра). Часто ці образи трагічні – жінки не надто сильні, щоб захистити свій край. Але іноді жінка набуває надзвичайної сили – вона жертвує собою, охороняючи найдорожче. І сама Леся Українка прожила жертвоне життя. За її вірш *Досвітні огні* і взагалі за частий образ жінки-світоча надії поетесу назвали “дочкою Прометея”. В кожній з її героїнь тією чи іншою мірою горить цей творчий мудрий вогонь, вогонь-дороговказ.

Героїчна постать *Боярині*. Оксана живе в Україні часів Руїни. Її сватає молодий московський боярин Степан. Сам він також має українське коріння, але після Переяславської угоди став на бік сильнішого сусіда. Оксана необачно виходить заміж – її вивозять у Московщину, де дивні звичаї, негарний одяг, де жінок морально принижують, вважають людьми другого сорту. У цій країні панує байдужість та лицемірство. Саме лицемірства й слабкодухості не може Оксана вибачити Степанові. Вона дивується також бездуховності Ганни. Наприкінці Оксана захворіла на невиліковну хворобу – від безвиході, відчуття

власної непотрібності вона не може нічого зробити для власної країни, не може навіть побачити батьківщину.

Жінка як лірична героїня. Жінка у сфері особистих стосунків. Жінка-закохана. Леся Українка не оминала й цих сторін жіночого життя, хоч головну увагу, особливо у поезіях, приділяла жінці-громадянці. На думку поетеси, жінка має бути рівною чоловікові – не втрачати почуття власної гідності, відкрито й щиро виражати свої почуття, не бути лише красивим атрибутом чоловічого світу. Особисте життя жінки складається з маленьких і великих радощів, а також із нещастя, трагедій. Ось, наприклад, гідна жалю доля дружини Данте, зображена в поезії *Забута тінь*: жінка йде за своїм чоловіком у вигнання, терпить усі випробування тяжкого життя, важко працює, але Данте цілком захоплений образом Беатріче і не звертає уваги на самовіддане кохання дружини.

Є у творчості Лесі Українки й образ жінки, закоханої до нестями – така головна героїня поеми *Одержима*, написаної у ніч смерті коханого самої поетеси.

Драматична поема *Одержима*

У багатьох драмах Лесі Українки розглядаються проблеми комунікації, порозуміння, неадекватності сказаного й почутого в інтерпретації співрозмовників. Ці герменевтичні мотиви важливі в драмах *Кассандра* та *Одержима*. У них конфлікт тлумачень пов'язаний з античним та християнським дискурсом. Протагоністами виступають жінки. Адже приреченість на безголосся, брак мови найгостріше відчуває в патріархальному суспільстві саме жінка.

В *Одержимій* Месія та Міріам не можуть дійти згоди у трактуванні основоположних “буттєвих і етичних понять, як «Бог», “людина”, “віра”, “свобода”, “щастя”, “любов”, “ненависть”.

Самозречена у своїй любові жінка не може поступитися лише одним – власною особистістю, свободою вибору, яка лише й уможливує любов. Для Міріам любов – це результат індивідуального вибору, це почуття до обранця. Неможливість порозуміння стає очевидною вже при першій розмові. Всезнаючий Месія пропонує жінці як найнеобхідніше – дар спокою. Але вона від цього дару відмовляється, бо її душа вже спалена чи то ненавистю, чи то любов'ю. Така одержимість для Міріам незрівнянно дорожча від зцілення.

Стосовно кінечного людського життя почуття й душевні стани сприймаються у нерозривній опозиційній роздвоєності. Це поняття любові (ненависті, свободи) залежності, близькості (відчуженості). Месія з божественної перспективи вічності нав'язує поняття любові, спокою, залежності як абсолютні, позбавлені опозиційних пар. Любов до ближнього. Спокій у блаженній безтривожності, залежність від Бога, Отця – абсолютні. Щодо них ні про який особистий вибір не може йтися. Цього Міріам не приймає. Сила земного почуття могутніша за всі раціональні доводи. Заради любові можна загинути, кров'ю викупити життя обраного. Але не можна забути про різницю між добром і злом у людському вимірі й виборів. Відмова від ненависті спричинили б для Міріам і згасання любові.

*Що ж, тільки той ненависті не знає,
Хто цілий вік нікого не любив (Українка 1986: 98).*

Не можна віддати душу, пожертвувати собою і за обранця, й за його ворогів. Тоді зникає саме поняття обраності, не протиставлене поняття відкинутості.

Міріам відособлюється від Месії, заявляючи, що вона – лише “нешасна жінка”. Але в потребі дорівнятися до обранця, перебрати на себе йому роковані муки, прийняти біль, любов Міріам стає майже материнською.

Любов Міріам – це не покірنا любов. Вона не може сприйняти ті вимоги й моральні імперативи Ісуса, в правомірності яких не переконалася через досвід власного серця. А патріархальний ідеал любові – це зразок любові покірної, який і демонструє в Гетсиманському саду Месія.

Героїні Лесі Українки часто присвячують себе Богові, коли їх зраджує світ (Долорес, Прісцілла). Але Одержима можливість присвятити себе Богові ніби позбавлена. Сам Христос не заходів прийняти її душу, зневажив її порив. Життям вона вже не може служити Месії. Але право жертви, право істинно християнської поведінки, вчинку в неї зостається. Вона не може себе змусити жити за Божою заповіддю: любити ворогів, покорятися неприйнятному закону, зректись індивідуальної любові, права морального вибору. Проте гине героїня Лесі

Українки як християнська мучениця. За слова на захист Месії, закидана натовпом камінням, помирас, віддаючи:

*Месіє! коли ти пролив за мене...
хоч краплю крові дарма... я тепер
за тебе віддаю... життя... і кров...
і душу... все даремне!... Не за щастя...
не за небесне царство... ні... з любові!* (Українка 1986: 388).

Християнська ієрархія – це все ж ієрархія чоловіча. Жінці тут відведено найупосліджену й цілковито пасивну роль. Міріам не потрібна Месії ні як кохана, ні як дружина, ні як учениця. (Жінку, продовжуючи патріархальну традицію, постаралися позбавити навіть якоїсь рівності в коханні, у виборі партнера. Дух запліднює пасивну Марію, що постає тут лише об'єктом, над яким чиниться певна дія). Йоганна й Міріам демонструють різні шляхи до християнського ідеалу – через абсолютну покору та через жертвну загибель в ім'я заповіданої всевишньої любові. Йоганна – ідеальна християнка, що не порушує жодної букви закону. Йоганна й Міріам безоглядно віддані Христу – це дві позиції у ставленні до християнства – патріархальна і модерна. Перша сповідує пасивність і богобоязність. Міріам, як героїня модерна, приймаючи сутність релігії, відкидає її рабський дух.

Для Лесі Українки поезія і музика є проявом сутності: для творчих людей дана унікальна можливість відкрити для себе приховані таємниці світу, поєднуючи інтуїцію і рацію; сила творчої уяви, яка переможе недосконалість цього світу; творча сила уяви, щоб перемогти недосконалості цього світу, і знайти шлях до майбутньої можливої гармонії, до бажаної повноти (Bagi 2010: 184).

ЛІТЕРАТУРА

Агеева, В. 2003, *Жіночий простір*. Київ: Факт.

Українка, Л. 1986, *Твори в двох томах, т. 1*. Київ: Наукова думка.

Bagi, I. 2010, „Hét húr”: Zenei motívumok Leszja Ukrajinka költészetében. In: Bagi, I. *Rög-eszmék: Írások a XX. századi szláv irodalmak köréből*. Szeged: SZEK Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 177–184.